

Mestermunkák

Marián Balázs: „Metamorfózis - eredet és ráakódás” című Doktori értekezéshez Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Doktori Iskola Építőművészeti Szak 2014

Mestermunka I.: BORTERASZ AZ ALMAGYAR ÉRSEKI DŰLŐN

Borterasz és Venyige Spa, Almagyar Érseki Dűlő, Eger, fotó: Lukács Dávid

Dűlő

A patinás egri borvidék egyik évtizedeken keresztül parlagon heverő dűlőjének^{1,2} különlegessége az az ott talált 'érseki'³ szőlőfajta, ami megihlette a helyi borászt és társait ezen több évszázados művelés eredményeként létrejövő érték megmentésére és bemutatására. Az újratelepített⁴ szőlőből utánozhatatlan bor készült, a dűlő pedig az ősi szőlőre, a sajátos aurájú tájra, vagy csak az ellazulásra fogékony vendégeket fogad.

¹ egri dűlő

² Almagyar Érseki Szőlőbirtok a Nagy-Eged hegygel, 2007

³ érseki szőlő

⁴ Almagyar Érseki dűlő metamorfózisa, 2007-2013

Kunyhók

A dűlön a szőlősorok közé kis építmények épültek: maga a borterasz⁶ egy fedett, nyitott fogyasztótér, amit minimál méretű alvó kunyhók, elvonuló kilátó⁷, valamint hűsítő medence terasz együttese egészíti ki. A lépték és az anyaghasználat előképei a helyi középkori eredetű „lábás” kunyhók⁵: kisméretű, bádoggal magastetős, vastag monolit földfalúak a szőlősorok közé bújva, abból csupán a tetővel kilógó, védelmet nyújtó és megpihenést szolgáló egyszerű építmények. A Borteraszhoz kapcsolódó kézműves ’vályú’⁸, a rézcsövekből hajlított csapok, lámpák, információs rendszer is non-standard: nem a kereskedelmi forgalomban kapható termékek, hanem helyi és egyedi, az építés folyamata során született rendhagyó megoldások.

Földbeton

A vidék meghatározó anyaga a tufakő⁹, ami egyúttal a helyi pincék¹⁰ készítésekor, azaz a tufa sziklák kivájása során kőzúzalék formájában előálló hulladék¹¹ is. A megépült építmények vastag falai e kőhulladék újrafelhasználásával készültek, rétegesen rakott és manuálisan kevert döngölt földbeton falak¹², amely a kivájt pincék klímáját, falstruktúráját és anyagszerűségét idézik.

Újrafelhasználás

A hulladékként kezelt tufakő anyagon kívül egyéb szerkezetek, mint például az ajtólapok, az évszázados téglapok és cementlapok és külső járófelületek, valamint egyéb felhasznált berendezések mind a minimál költségvetéshez igazodó újrahasznosított anyagok. A Borteraszhoz kapcsolódó kézműves ’vályú’⁸, a rézcsövekből hajlított csapok, lámpák, információs rendszer is non-standard: nem a kereskedelmi forgalomban kapható termékek, hanem helyi és egyedi, az építés folyamata során született rendhagyó megoldások.

A dűlő a természeté maradt: az ember csak vendég.

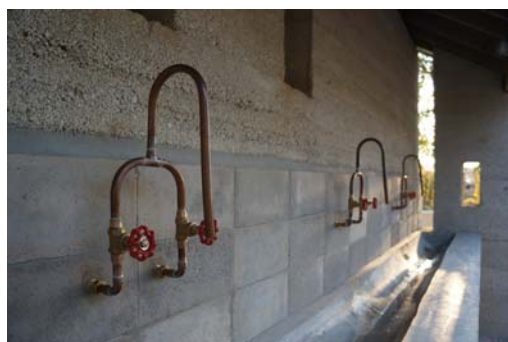
⁵ „lábás” kunyhók a dűlön

⁶ borteraszhoz

⁷ kunyhók és kilátó

⁸ mosdó-részlet

A tufa metamorfózisa

⁹Bojki Pincészet a volt tufa bányában, Eger, 2009

¹⁰pince vájat a tufa sziklában, Eger, 2012

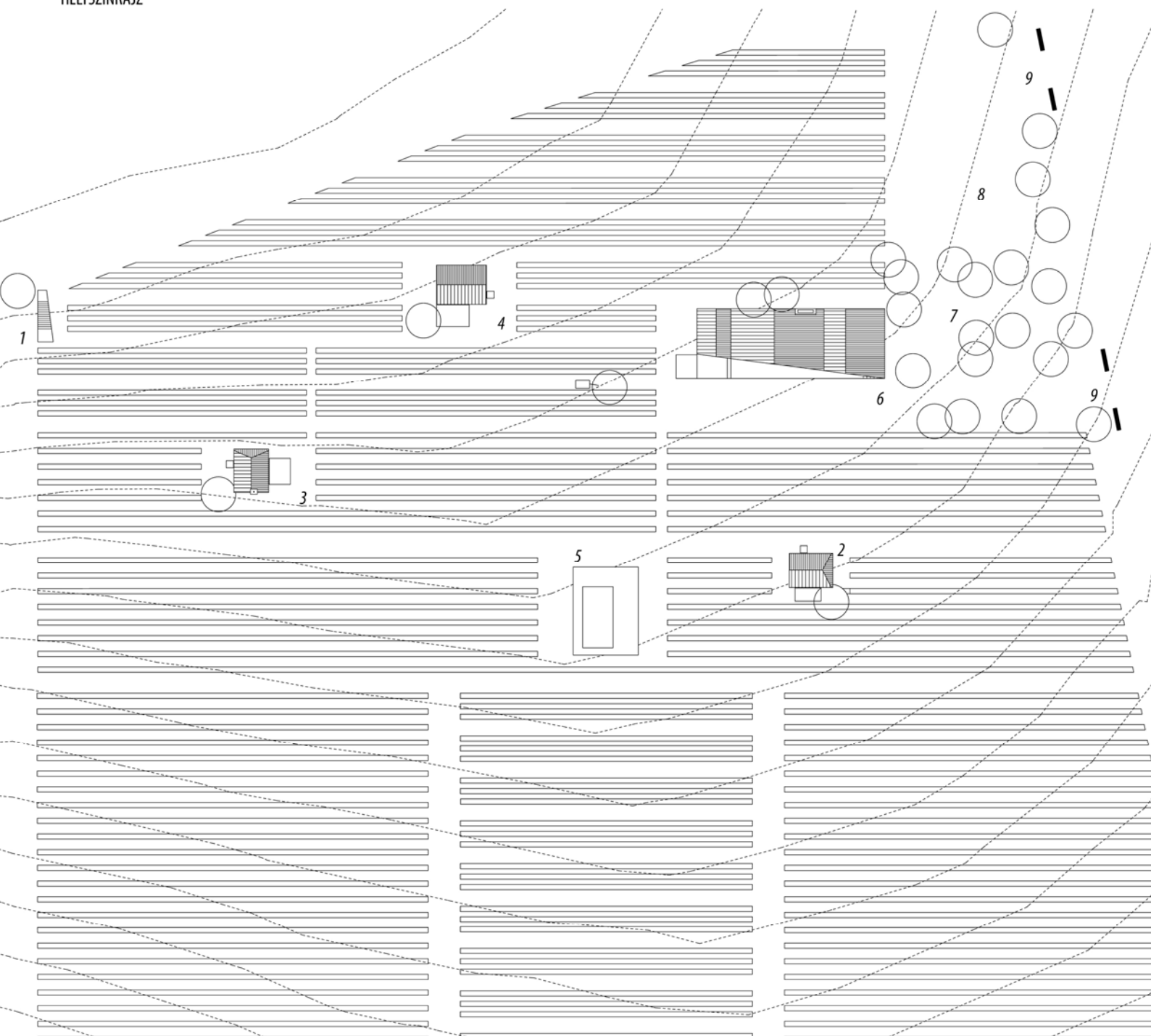

¹¹tufa 'hulladék' építés közben, 2013

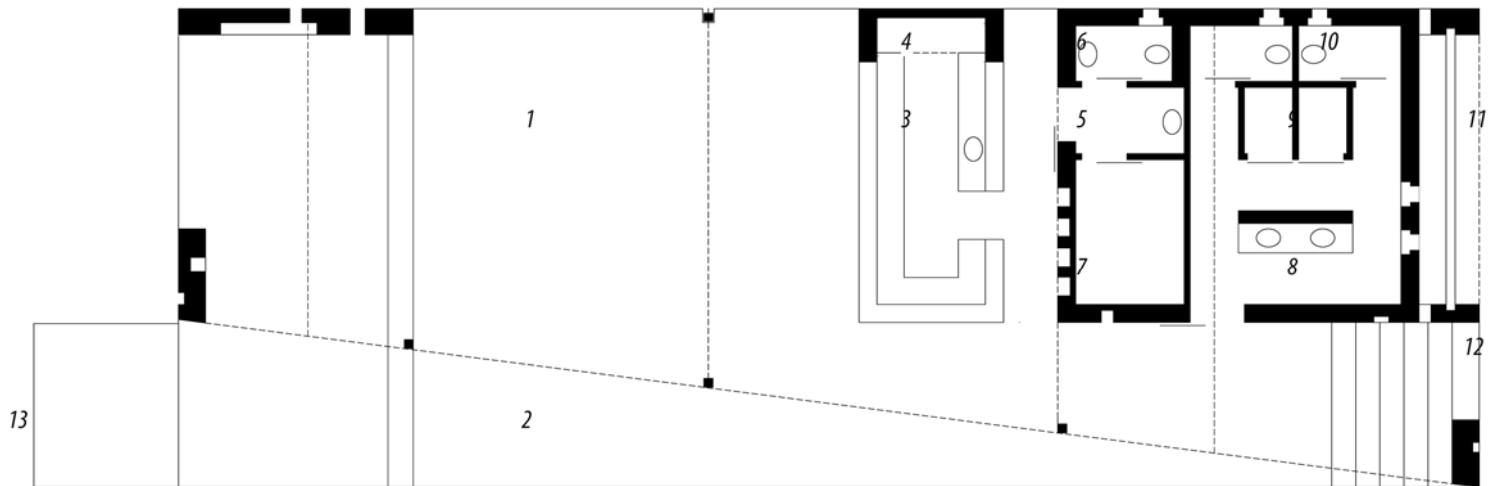
¹²a készülő kunyhó tufa kőbeton fala, 2014

HELYSZÍNRAJZ

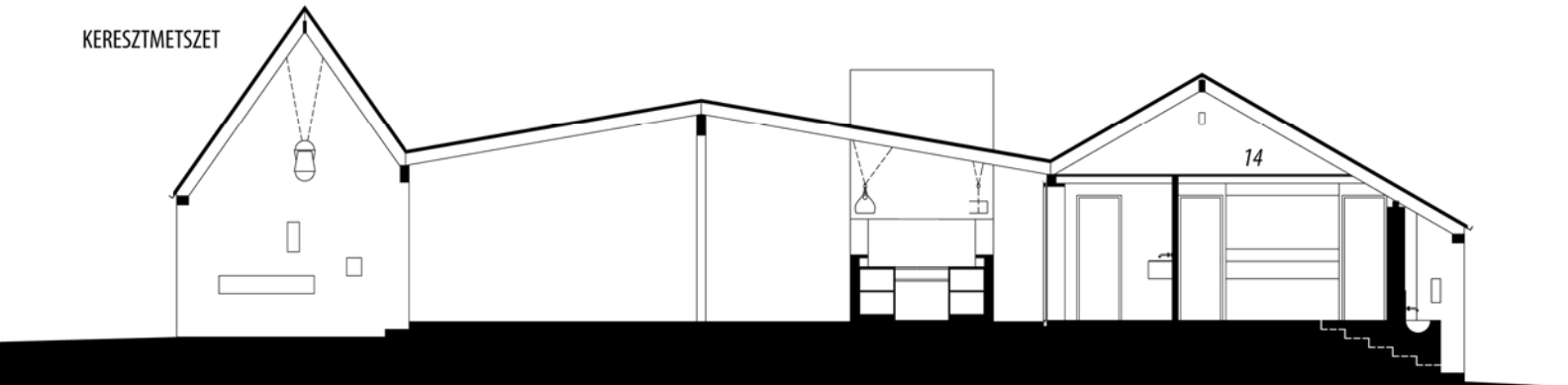

- 1 kilátó
- 2 kunyhó I.
- 3 kunyhó II.
- 4 kunyhó III.
- 5 medence
- 6 borterasz
- 7 akácos
- 8 kemping
- 9 kapu

ALAPRAJZ

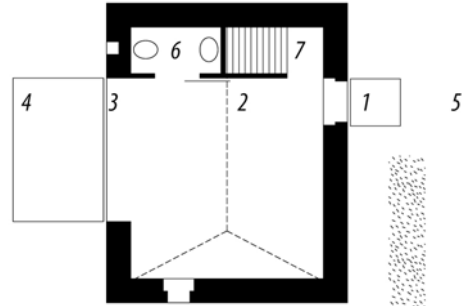
KERESZTMETSZET

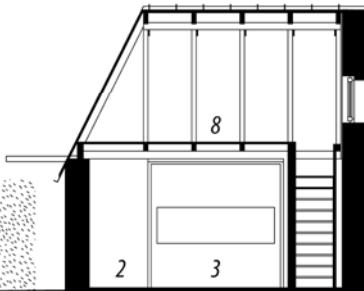
BORTERASZ

- 1 fedett, nyitott fogyasztótér
- 2 nyitott terasz
- 3 pult
- 4 konyha
- 5 személyzeti mosdó
- 6 személyzeti wc
- 7 raktár
- 8 mosdó
- 9 zuhanyzó
- 10 wc
- 11 kézmosó
- 12 feljárat a parkoló felől
- 13 út a szőlőbe
- 14 padlás

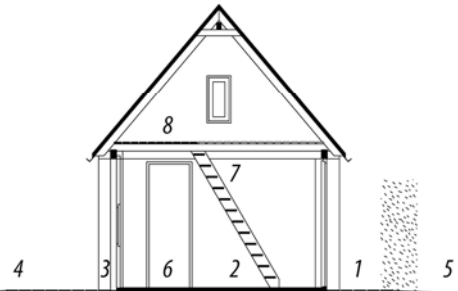
ALAPRAJZ

HOSSZMETSZET

KERESZTMETSZET

KUNYHÓ I.

- 1 bejárat
- 2 alvótér
- 3 billenő teraszajtó
- 4 terasz
- 5 szőlő
- 6 mosdó
- 7 feljárat a padlásra
- 8 padlástér
- 9 szőlő gyökere

Borterasz és Venyige Spa, Almagyar Érseki Dűlő, Eger, fotó: Frikker Zsolt

Borterasz és Venyige Spa, Almagyar Érseki Dűlő, Eger, fotó: Frikker Zsolt

Borterasz és Venyige Spa, Almagyar Érseki Dűlő, Eger, fotó: Frikker Zsolt

Borterasz és Venyige Spa, Almagyar Érseki Dűlő, Eger, fotó: Frikker Zsolt

Borterasz és Venyige Spa, Almagyar Érseki Dűlő, Eger, fotó: Lukács Dávid

Publikációk

Magyar Építőművészet, 2014/8, *Szabó Levente: A formától az anyagig és vissza*

Octogon, 113. szám, 2014/5, *Martinkó József: A titok*

Archdaily: *Wine Terrace and Spa*

Archello: *Wine Terrace and Spa*

Architizer: *Get Whisked Away to a Rammed Earth and Recycled Stone Winery in the Hungarian Hills*

Baunetz: *Weinberg mit Tufflehm Archaische Ferienanlage*

Competitionline: *Wine Terrace and Spa*

Dezeen: *Earthy cabins hide amongst the vineyards at the Almagyar Wine Terrace in Hungary*

Építészfórum: *Az ember csak vendég – Borterasz és Venyige Spa*

Europaconcorsi: *Wine Terrace and Spa*

Plataforma Arquitectura: *Terraza de viñedo y spa*

Borterasz és Venyige Spa

Eger, Almagyar, Érseki Dűlő

Dűlő terület: 3,5 ha

Beépített terület: 230 m², borterasz, konyhók, medence, kilátó

Szőlő telepítés: 2007-2012

Építés: 2012-2014

Megbízó: Csernus Imre, Csutorás Ferenc, Mészáros Péter
Almagyar Érseki Szőlőbirtok Kft.

Építész: Gereben Péter, Marián Balázs
Gereben Marián Építésszek Kft.

Munkatársak: Álmos Gergely, Mezey Tamás

Fotó: Frikker Zsolt, Lukács Dávid, Marián Balázs

Tartószerkezet: V. Nagy Zoltán

Épületgépészet: Mészáros Olivér

Épületvillamosság: Paizs István

Berendezések: Nyilas Kálmán

Grafika: Mészáros Péter

Kivitelező: Mészáros Imre

Csak kivételes épületekre jellemző a formaalkotás és az anyaghasználat újszerű szempontjainak együttes megjelenése. Egri épületegyüttesünk kicsi bár, mégis jelentősnek mondható a hazai kortárs építészeti szcénában. Az ezredforduló és a 2000-es évek magyar borászati építészeti seregszemléjén úgy tűnt, minden szóba jöhető szempont és építészeti fogalom felmerült és kipróbáltatott már, így – teljesség nélkül – a regionális törekvések, az archetipikus formálás, az építészeti szakralitás, az anyagok fetiszálása, a monumentalitás vagy a narráció eszköztára és kifejezés-formái is. Most elemzendő együttesünk – noha e sorozat egyértelmű részese – valami friss, újszerű hozzáállást tükröz. A frissességet a forma és az anyag kísérletező kedvű alkalmazása okozza, az újszerűséget pedig e két építészeti eszköz párhuzamos lendületű bemutatása. Így aztán, mikor elmerülénk a forma elemzésén, az anyaghasználat vonzza magához a figyelmünket, amikor pedig túlságosan a különleges anyagi valóság érkeinkre ható finomságaira összpontosítanak, a forma kerül előtérbe. Ez a jó értelmű bizonytalanság az Almagyar Érseki Szőlőbirtok épületeinek legfőbb építészeti erénye.

Kétségtelen, hogy Gereben Péter és Marián Balázs egri épületei afféle jutalomjátéknak tekinthetők. Nem csupán a különleges megbízói igények okán (a szőlőbe komponált borteraszt és három kis kunyhó költői építészeti program), hanem a nyári használatra korlátozódó funkcióból fakadóan a hazai klímára jellemző épületfizikai, épületszerkezeti és ezért építészeti következményektől való mentesülés előnyei miatt is.

Az egri borteraszt és kísérő épületeinek kompozíciója alapvetően illusztratív, már-már teátrális koncepciót nyugszik. A fedett-nyitott, összetorlódott archetipus-házakra emlékeztető borteraszt, mint központot szinte koncentrikusan veszik körbe az egy irányban kontyolt ház-kunyhók, míg a medence és a szőlő sarkába telepített kilátó tárgyyszerű elemként egészíti ki az együttest. Az absztrakció foka a kunyhóktól a borteraszt át a kilátóig fokozódik, és fordítva, utalásrendszerében leginkább tág spektrumú a kilátó (magasles, jel, góré), legösszetettebb a borteraszt (nyitott szín, sorolt házak, hullámzó tető, feszített sátor) és leginkább konkrétan a kunyhók tekinthetők (présházak, csőzkunyhók).

A hazai borászat-építészet ház archetipus-genealógiája a teljesség leghalványabb igénye nélkül is leírható a Mezőzombor (Ekler, 1995), Pannonhalma (Czita, 2003), Badacsonytomaj (Kis-Molnár, 2012) és Somlóvásárhely (Ekler, 2012) fémjelezte példákkal. Ezek az épületek egyértelműen narratív tulajdonsággal ruházták fel az egyszerű házformát (akár a présház felnagyított változataira vagy akár a lávaömlés formai imitációjára gondolunk). Egerben ennek az archetipikus sorozatnak újszerű állomását láthatjuk. Gereben és Marián csőzkunyhói ugyanis azok, amik: az egykor a szőlőben állt építmények mai átíratái. A három kis ház távolról nézve

egyformának tűnik: egyik oldalról lekontyolt nyeregtető, a szőlőbe nyitott, egyterű helyiség, alaposabban szemügyre véve azonban mindegyik más kicsit – a három építető eltérő igényeinek megfelelően. Elsőre már-már zavarba ejtő a forma trivialitása, első látásra sehol a borászatainkból jól ismert valamely narratíva és pátosz.

A borterasz falas-oszlopos szerkezetű építménye három, eltérő hajlásszögű házforma összetorlódásának képét mutatja, noha értelmezések sorát kínálja, éppúgy asszociálhatunk a két szélső, falas tömeg közé kifeszített ponyvára, nyitott színre is. A sorolásból adódó tömegstruktúra jól ismert toposz a kortárs nemzetközi (pl. „7/2 House”, Fujimoto, 2006) és hazai (pl. Waldorf iskola Pilisszentlászlón, Valkai, 2012) építészetben, itt azonban olyan se nem épület, se nem tárgy orientációjú formával állunk szemben, amely kétségtelenül jelszerű központi eleme az együttesnek. Leginkább itt beszélhetünk műépítési hozzáállásról, amelyet az alaprajzi ferdeség által felerősödő erejű oldalnézetek csak fokoznak.

Ha csak ennyi lenne! Az épületek anyaghasználata azonban a könnyen olvasható formai kompozíción túl mélyebb, érzeinkre ható asszociációkat is keltenek. A betonba kevert mészkő, tufakő és kishánai mészkő törmelék és a vályogépítéshez hasonlatos, földnedvesen csömöszölt, rétegesen zsaluzott technológiája izgalmas, sokrétegű jelentéstartalmakat hordoz.

A szomszédos Vécseyvölgy utcai, 18. századi kör alaprajzú, vastag monolit vályogfalú, bádogtetejű présház az almagyari kunyhók előképének tekinthető. De már Evlia Cselebi török világutazó is beszámolt a vidék – igaz fatető – földkunyhóiról az egri dűlőkben a 17. században. Persze ezek az analógiák a látogató előtt rejtve maradnak, mégis, a rokonságot megtestésítő arányos beépítés és formálás, az egyszerű, de egyéni anyaghasználat érezhető helyi karaktert ad az épületegyüttesnek.

A mintázat, amely a tufa-fal építéstechnológiája során létrejön, ennél rafináltabb képzettársításokhoz vezet. A pincék kivájása során keletkező hulladék, a tufatörmelék újrahasznosításáról van szó, azonban az anyag inhomogenitása és a rétegesen rakott kézi technológia miatt a falakon kívül és belül létrejövő mintázat egyértelműen eszünkbe juttatja a kivájt pincék falain megfigyelhető, a talajrétegződés okozta képet. Az anyag noha azonos, mégis meglepően a csömöszölt építés és a sziklából való kivájás (tehát e két radikálisan eltérő technológia) mintázatának rokonsága, amely – kiváltképp a kunyhók belsejében – a térképzés elvétellel, kifaragással történő alakításának illúzióját kelti. Erre ráerősítenek egyes építészeti részletek is, mint például a borterasz falaiban kialakított áttörések és polcok kirekesztése is.

De kortárs példák is joggal merülhetnek föl előképként, mint amilyen a Stefan és Bernhard Marte által tervezett, ausztriai Batschuns-ban álló ravatalozókápolna 2002-ből. A helyi közösség által, döngölt földből épített egyszerű tér egzakt, mértani szerkesztésű (és lapostetős) kubusa a hagyó-

mányos technológia és a kortárs formálás izgalmas feszültségét hordozza. Valami ilyesféle feszültség érhető tetten Egerben is, noha a faszervezetű fémlemezzel burkolt tetők alatti kőbeton falak egyedi kísérlet eredményei, kétségtelen kortárs, részben design-alapú leleménynek tekinthetők. Az anyagok és szerkezetek nyersessége a látványt, de a taktilis élményt is meghatározó elemi élményt nyújt.

Épületeink alapvető eszköze az a feszültség, amely az anyaghasználat és az abból fakadó formálás között áll fenn. Szinte Gottfried Semper alapelemei, a földmű és tetőmű elevenednek meg az épületek láttán, hiszen a vályog-építést idéző nyers kőbeton falak és a könnyed fatetők alapvetően eltérő szerkesztésű világa feszes kontrasztot eredményez. (De nem nehéz a másik kettőt sem azonosítanunk: a szőtt térelhatároló fal és a tűzhely is meghatározó a kompozícióban. Előbbi a kilátó vékony faelemekből összerakott kompozíciójában, utóbbi a teraszok és a kunyhók falakkal szervesül, s így jellé váló kőbeton kéménytestjeiben tárgyiasulnak.) Persze mindez azért és csak azért van így, mert a koncepció elemi építészeti eszközökből épül, mely elemi eszközök közötti feszültség adja az együttes épületeinek erejét. Kiváltképp megfigyelhető a borteraszt esetében: a falak faltestekké, már-már pilléreké ritkulnak, és sokkal inkább a hullámzó formájú tetőszerkezet a meghatározó. Ezzel együtt az archetipikus, időtlen térformálást – amit a kunyhóknál figyelhetünk meg – az áramló terekre apelláló, formai és anyaghasználati értelemben szinte kompozit szerkesztés váltja fel. Ez némi ellentmondást is szükségszerűen szül: a szelemenek bemetsződése a kőbeton fal sarkába sokkal inkább tárgyformáló részletképzés, semmint azt az elemi technológiától várnánk.

Az anyag és alkalmazásának konnotációi egyszerre okoznak tehát intellektuális és érzéki élményt, majdnem patetikus kifejezőmóddá emelve a szőlőben való építés – Hamvas Béla vonatkozó gondolatainak a hazai építészekre gyakorolt hatásától talán nem független – gyakorlatát.

Ugyanakkor számos építészeti fordulat ezt az érzést üdvözlendő módon segít elkerülni. A kunyhók egyetlen terének megnyitását egyedi kialakítású, de a kereskedelmi forgalomban kapható alapú garázkapu-ajtó teszi lehetővé, meglehetősen és jó értelmű fesztelenséget sugározva ezzel. De ugyanilyen fordulatot jelentenek a rafináltan szerkesztett kontyolás által lehetővé tett, már-már hanyagul túlfuttatott ereszcatornák is, vagy az egyedi, csövekből hajtott kültéri zuhanyzók, kézmosók, de az egész festékszóróval – a kőbeton falakra is rávitt – tipográfia. Noha tehát a telepítés, a formaképzés, sőt még az anyaghasználat is illeszkedik az ünnepezt hazai borászati épületek szakralitást kifejező óhajto sorába, itt mégis sokkal inkább egyfajta – paradox módon a kísérletező attitűd eredményeként előttünk álló – természetességet érzünk.

Az épületek mindenfajta pátoz nélkül, magától értetődően váltak a dülő épített elemeivé. A szőlőből szinte csak a tetők válnak láthatóvá.

The only thing better than a lazy summer day is spending said day sipping wine on a vineyard. The rustic setting, warm sun, and delicious wine combine to make a relaxing, intimate, and tranquil setting. Architects take care in crafting these traditional spaces into lovely escapes that, nestled into rolling hills and grapevines, embrace the surrounding landscape and cultivate majestic experiences for visitors. AÉS Wine Terrace and Spa by Gereben Marián Architects is no exception.

As guests to the estate, visitors are treated to a vineyard with a special treat: a wine produced from a centuries-old grape variety. AÉS Wine Terrace and Spa, sits on the location of a previously neglected vineyard in the Eger wine region of Hungary, and is home to a remarkable grape variety called the “archiepiscopal” wine grape. This fruit has been replanted by the wine maker and re-presented to the public. The resulting wine is said to be unmatched in its taste and quality. The visitor experience to the winery is equally unrivaled.

Gereben Marián Architects, with their limited budget, created the vineyard’s bungalows and wine terrace out of local and recycled materials that are characteristic and evocative of traditional building techniques and local traditions.

Tuff stone, the byproduct of wine cellars carved out of stone, make up the walls of the small buildings situated between the rows of the vineyard. Those buildings include a wine terrace, bungalows for guests to sleep, a lookout point for admiring the views, and a pool for relaxing on warm days. Other elements like door slabs, century-old brick and cement tiles, and floor surfaces are recycled materials that not only fit into the minimal budget but also reflect the aesthetics of the area.

Also, catering to the need for patrons to relax (and maybe take a breather after one too many sips of wine), the site has a medieval hut-inspired building with a pitched tin roof and monolithic earth walls that provides respite from the sun, tucked away amongst the grapevines. In that sense, AÉS Wine Terrace and Spa is equal parts of both winery and spa — the spa isn’t an afterthought; it’s built right into the experience of the winery. Of course, the architects didn’t have to do much of anything to make the surrounding landscape a gorgeous, tranquil site to behold.

The vineyard is a subtle reminder to locals and travelers alike to not only take a relaxing break from the mundane tasks of everyday, but to also witness the multitude of flora and fauna that’s just waiting for us to visit, glass of wine in hand.

Mestermunka II.: BUDAÖRSI ISKOLA ÁTALAKÍTÁSA

budaörsi Herman Ottó Általános Iskola átalakítása, fotó: Frikker Zsolt

Az 'öltözék'

A budaörsi Herman Ottó Általános Iskola korabeli títustervek alapján épült az 1970-es években a környék lakótelepein élő gyerekek számára. Azóta szinte minden megváltozott: *úttörők*¹³ helyett *diákok*¹⁴ járnak az iskolába, az eredeti 16 helyett 24 tanteremre van szükség, a lakótelep felől feltárulkozó bejárat helyett a főút felőli van inkább használatban.

Ez idő alatt az épület előregedett mind szellemi, mind pedig fizikai értelemben: az iskola épülete nem úgy és nem azt sugallja, amit ma az oktatás korszerű intézményének gondolunk.

A törődés és az együttélés hiánya jelen állapotán is meglátszik: kéregpaneljai megereszkedtek, ablakai húznak, burkolatai feltöredeztek, rendszerei elavultak.

Egyedül az előregyártott vasbeton váza állja az idő próbáját: szerkezeti méretei és tartóssága még ma is elfogadhatóak, éppen ezért a szükségesé vált bővítéshez az emeletaráépítés kínálkozott a legkézenfekvőbb megoldásnak.

Az épületen a legjelentősebb változás¹⁵ a külső térelhatároló felületén, ha úgy tetszik az 'öltözékén'^{17,18} érte. Átöltöztetését elsősorban nem egy kortárs arculat megteremtése iránti vágy indította, hanem egy fenntartható, megújuló gondolkodás. Az épület réteges öltözködése révén egy intelligens, lélegző és szabályozható klímahomlokzat alakul ki, ami amellet, hogy óvja a gyerekek egészségét, javítja koncentráció képességüket, motiválva környezettudatos gondolkodásra nevelésüket is.

Az iskola új 'ruhája'¹⁶ egy olyan működése közben is megleshető áttetsző köntös, ami egyfelől szabályozza az épület hő-, friss levegő, napfény- és energia szükségleteit, másfelől a diákokat is interaktívan bevonja a rendszer működésébe, változásába: a homlokzati rétegek között növekedő zöld növényzet kézzel fogható és megtapasztalható életet visz az oktatás tereibe és mindennapjaiba.

Hasonló törekvés indítja az iskolaépület melletti fedett, nyitott kerti tanterem létrehozását is. A cél az oktatásnak egy korábbiaktól eltérő nyitott szemléletű, a környezetre figyelő és azzal szimbiózisban együttélő magatartás téri megfelelőjének létrehozása.

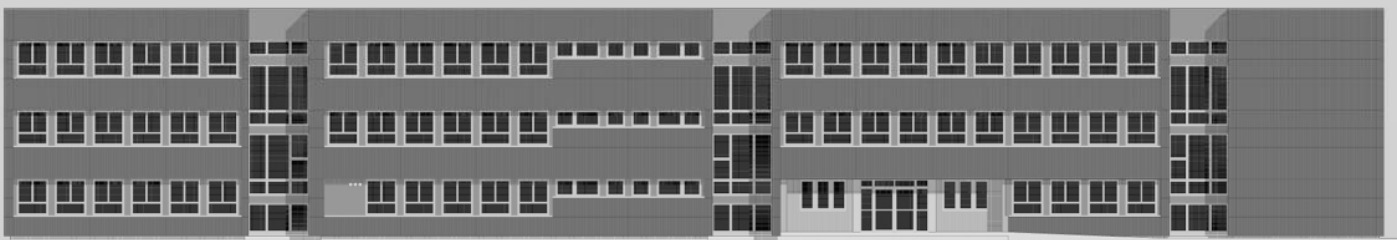
Az iskola és a pavilon transzparens köntösbe való (át)öltöztetése egyúttal kísérlet is. Kísérlet, ami az építész társadalmi szerepvállalásának – környezet és ember folyamatosan változó viszonyának kérdéseit is feszegeti.

¹³ *úttörők*

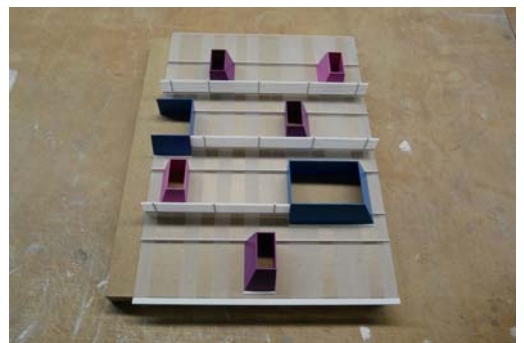
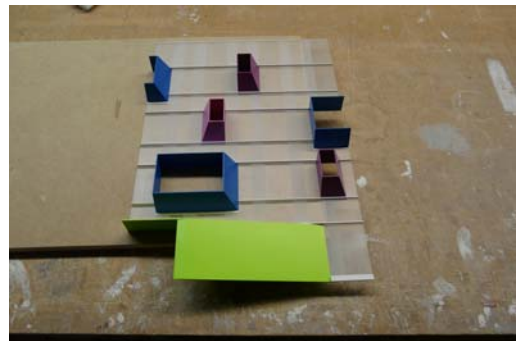
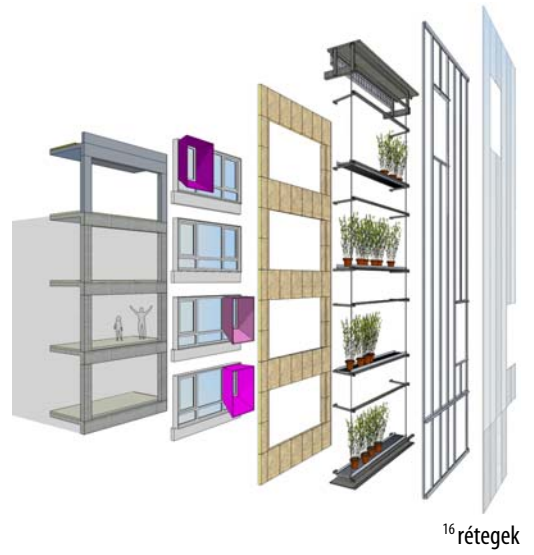

¹⁴ *diákok*

budaörsi Herman Ottó Általános Iskola átalakítása: öltözék¹⁵

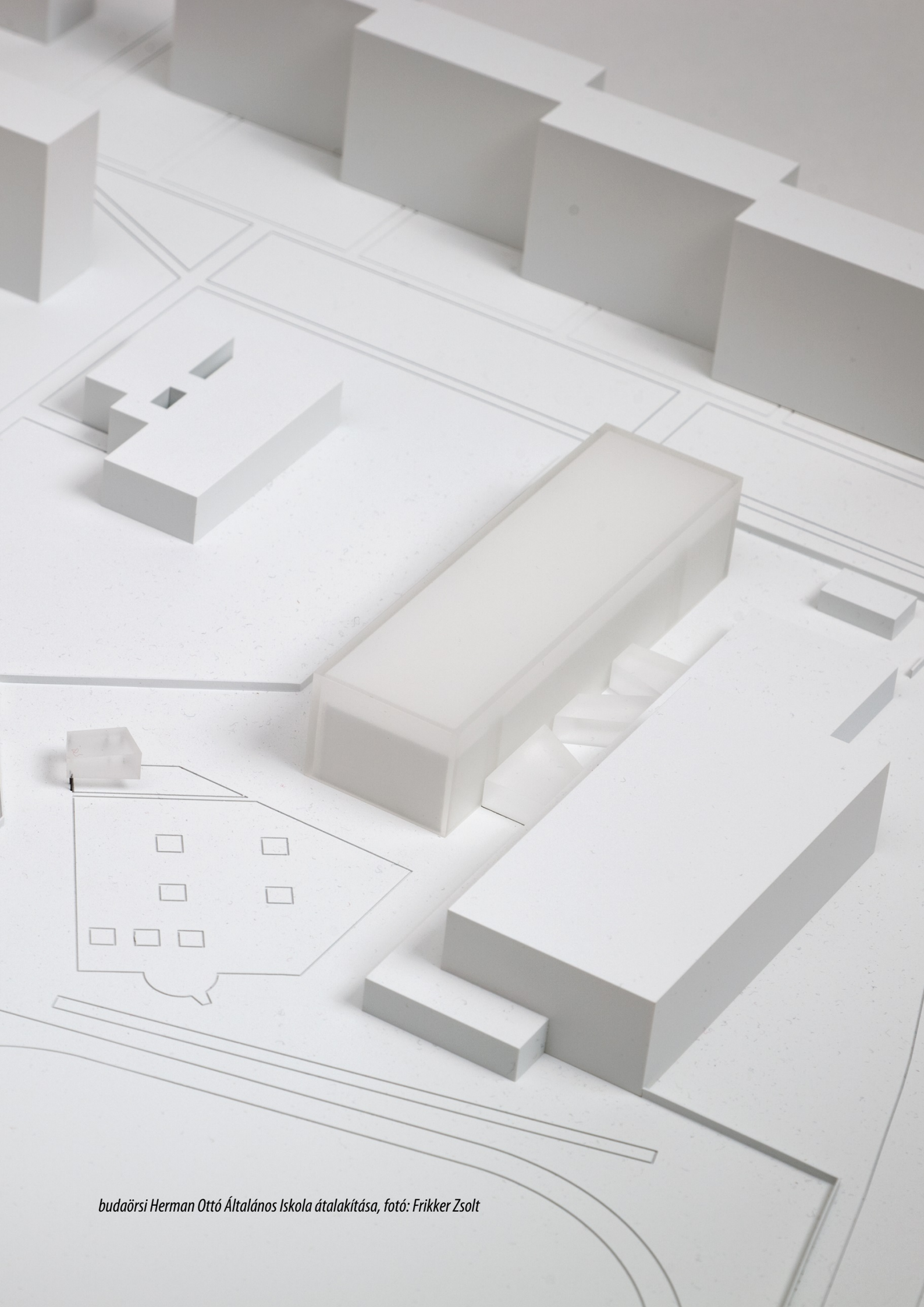
Az 'öltözék' metamorfózisa

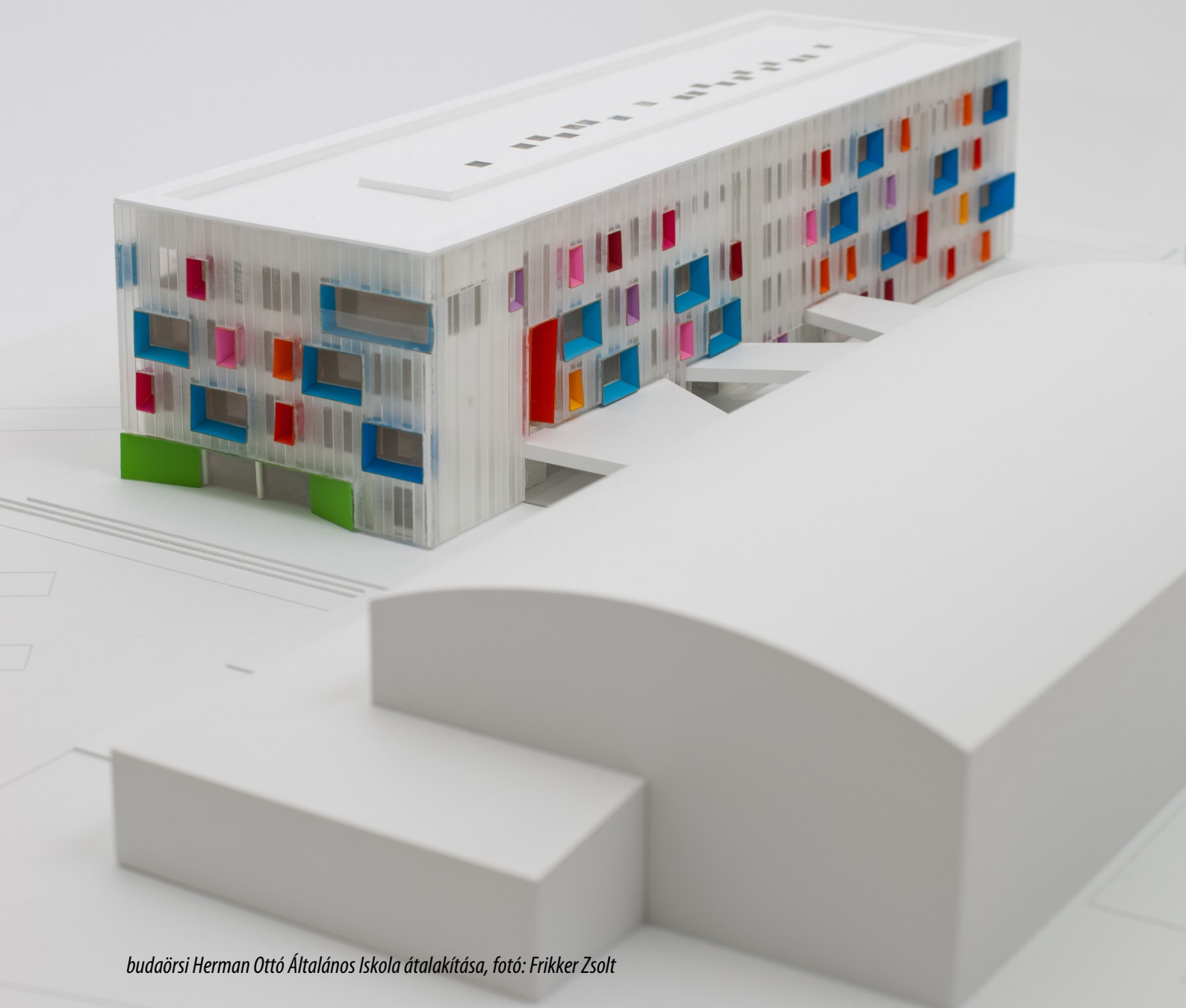
17,18 öltözék

19 transzparens oktatás

budaörsi Herman Ottó Általános Iskola átalakítása, fotó: Frikker Zsolt

budaörsi Herman Ottó Általános Iskola átalakítása, fotó: Frikker Zsolt

budaörsi Herman Ottó Általános Iskola átalakítása, fotó: Frikker Zsolt

budaörsi Herman Ottó Általános Iskola átalakítása, fotó: Frikker Zsolt

budaörsi Herman Ottó Általános Iskola kerti pavilonja, fotó: Frikker Zsolt

Budaörsi Herman Ottó Általános Iskola átalakítása

2040 Budaörs, Ifjúság u. 6.

Telek területe: 1,8 ha

Beépített terület: 3842 m²

Tervezés: 2009-2014

Megbízó: Budaörs Város Önkormányzata

Építész: Evva Ambrus, Gereben Péter, Marián Balázs
Gereben Marián Építészek Kft.

Munkatársak: Álmos Gergely, Bajusz Csaba, Mezey Tamás

Fotó: Frikker Zsolt

Tartószerkezet: V. Nagy Zoltán

Épületgépészet: Kálmán Zsolt

Épületvillamosság: Paizs István